

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

СПРАВА «ПОНОМАРЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF PONOMARENKO V. UKRAINE)

(Заява № 13156/02)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

14 червня 2007 року

ОСТАТОЧНЕ

14.09.2007

Це рішення стане остаточним відповідно до умов, зазначених у п. 2 статті 44 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ПОНОМАРЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»

У справі «Пономаренко проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою у складі:

п. П.Лоренцен (*P.Lorenzen*), Голова,
пані С.Ботучарова (*S.Botoucharova*),
п. К.Юнгвірт (*K.Jungwiert*),
п. В.Буткевич (*V.Butkevych*),
пані М.Цаца-Ніколовська (*M.Tsatsa-Nikolovska*),
п. Р.Маруст (*R.Maruste*),
п. М.Віллігер (*M.Villiger*), судді,
та пані К.Вестердік (*C.Westerdiek*), Секретар секції,
після обговорення у нарадчій кімнаті 22 травня 2007 року,
виносить таке рішення, що було прийнято того ж дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справа порушена проти України за заявою (№ 13156/02), поданою до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянином України Альбертом Івановичем Пономаренком (далі – заявник) 29 червня 2001 року.

2. Заявник, якому було надано правову допомогу, був представлений паном Л.В.Опришком, юристом, який практикує в м. Києві. Уряд України (далі – Уряд) був представлений його Уповноваженим – п. Юрієм Зайцевим.

3. 10 липня 2003 року Суд прийняв рішення направити заяву на комунікацію Уряду. Суд вирішив, що відповідно до пункту 3 статті 29 Конвенції питання прийнятності і суті заяви розглядатимуться одночасно.

ЩОДО ФАКТІВ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

4. Заявник, 1930 року народження, проживає у м. Гола Пристань.

A. Передумови справи

5. У тому ж місті родичі заявника мали будинок, який стояв на земельній ділянці, що належала міській раді. Родичі заявника мали право користуватись цією ділянкою. Вхід до ділянки розташовувався на

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ПОНОМАРЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»

вулиці Кірова, і будинок був зареєстрований за адресою: вул. Кірова, буд. 14. Рішенням Голопристанської міської ради (далі – міська рада) від 10 грудня 1975 року частина цієї земельної ділянки була передана третій стороні для будівництва будинку, який побудували в 1976 році. У результаті вхід на земельну ділянку було ліквідовано, а родичі заявника не мали прямого доступу до їхнього будинку зі сторони будь-якої з прилеглих вулиць.

6. У 1989 році заявник успадкував будинок родичів та отримав право користуватись земельною ділянкою, на якій стояв будинок.

7. Невизначеної дати заявник звернувся до міської ради з заявою про вирішення питання щодо створення нового під'їзду та входу на цю земельну ділянку. 12 грудня 1989 року міська рада вирішила, що новий під'їзд та вхід мають бути з вулиці Горького через двір сусіднього багатоповерхового житлового будинку. Адреса будинку заявника (вул. Кірова, буд. 14) не змінилась.

8. Заявник не погодився та подав декілька скарг до місцевих органів влади, стверджуючи, що він зазнає деяких труднощів щодо доступу до його будинку. Зокрема, він стверджував, що він не може завезти на ділянку об'єкти великих розмірів, а також, що його відвідувачі стикаються з проблемою визначення місцезнаходження його будинку за фактичною адресою. Листом від 16 вересня 1994 року міська рада повідомила заявника, що він може вільно використовувати прохід через двір сусіднього будинку для того, щоб дістатись до свого будинку, та, якщо забажає, може звернутись з заявою про внесення змін до його адреси.

Б. Перше судове провадження

9. У березні 1991 року заявник звернувся до Голопристанського міського суду (далі – міський суд) зі скаргою на дії міської ради. Він стверджував, що міська рада незаконно зменшила розмір земельної ділянки, на якій розташовано його будинок, а також, що він зазнає труднощів у доступі до будинку. Заявник вимагав повернення частини земельної ділянки, яку забрали у його родичів у 1975 році.

10. 18 квітня 1991 року суд відмовився розглядати скаргу заявника по суті. Суд встановив, що фактично заявник оскаржує рішення міської ради від 10 грудня 1975 року, і, таким чином, його скарга не підвідомча судам, оскільки він не вичерпав позасудові засоби захисту, які були доступні у 1975 році. Більше того, заявник не був власником земельної ділянки, на якій був розташований його будинок.

11. 29 березня 1991 року Херсонський обласний суд залишив ухвалу суду першої інстанції без змін.

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ПОНОМАРЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»

В. Друге провадження

12. У 2001 році заявник звернувся до міського суду з новою скаргою на дії міської ради. Він знову стверджував, що у 1975 році міська рада незаконно забрала частину земельної ділянки, на якій розташовано його будинок, та не виплатила компенсації за шкоду, якої нібито зазнала сім'я заявника в результаті таких дій. Заявник також стверджував, що він зазнає труднощів у доступі та використанні його будинку та що міська рада незаконно відмовляється вирішити його проблему. Він просив суд надати йому право використовувати проїзд через земельну ділянку свого сусіда побудувати проїзд шириною в п'ять метрів та прохід до його будинку зі сторони вулиці Кірова. Заявник також просив суд присудити йому компенсацію.

13. 20 лютого 2001 року суд відмовився розглядати скаргу по суті, надавши таке ж обґрунтування, які в ухвалі від 18 квітня 1991 року.

14. Заявник звернувся з касаційною скаргою, стверджуючи, що суд першої інстанції помилився при визначенні предмета його скарги. 11 квітня 2001 року Херсонський обласний суд повторив висновки суду першої інстанції та відмовив у задоволенні касаційної скарги заявника.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО І ПРАКТИКА

А. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року

15. Відповідні положення Конституції України визначають:

Стаття 8

«... Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується».

Стаття 55

«Права і свободи людини і громадянина захищаються судом.

Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб...»

Стаття 124

«Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами...

Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

Судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції...»

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ПОНОМАРЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»

*Б. Цивільний процесуальний кодекс від 1963 року (далі – Кодекс)
(втратив чинність 1 вересня 2005 року)*

16. Відповідні положення статті 136 Кодексу 1502-06 передбачають таке:

«... Суддя відмовляє в прийнятті заяви:

- 1) якщо заява не підлягає розглядові в судах;
- 2) якщо заінтересованою особою, що звернулася до суду, не додержано встановленого законом для даної категорії справ порядку попереднього позасудового вирішення справи...
- 3) якщо є таке, що набрало законної сили, постановлене по спору між тими ж сторонами, про той же предмет і з тих же підстав рішення суду чи ухвала суду про прийняття відмови позивача від позову або про затвердження мирової угоди сторін...»

В. Рішення Конституційного Суду від 25 листопада 1997 року у справі громадянки Дзюби Г.П. щодо права на оскарження в суді неправомірних дій посадової особи

17. Відповідні витяги з резолютивної частини рішення Конституційного Суду передбачають таке:

«Частину другу статті 55 Конституції України необхідно розуміти так, що кожен ... має гарантоване державою право оскаржити в суді загальної юрисдикції рішення, дії чи бездіяльність будь-якого органу державної влади, органу місцевого самоврядування, посадових і службових осіб....

Такі скарги підлягають безпосередньому розгляду в судах незалежно від того, що прийнятим раніше законом міг бути встановлений інший порядок їх розгляду...»

*Г. Постанова Пленуму Верховного Суду від 4 жовтня 1991 року № 7
«Про практику застосування судами законодавства, що регулює право приватної власності громадян на жилий будинок»*

18. Відповідні витяги з частини другої цієї постанови передбачають таке:

«2. Судам підвідомчі спори, пов'язані з правом приватної власності на жилий будинок, зокрема:

– про визнання права власності на будинок або його частину (частку),..., усунення будь-яких порушень зазначеного права, хоча б ці порушення і не були поєднані з позбавленням володіння...;

– про компенсацію, пов'язану із зниженням цінності будинку, викликану діяльністю підприємств, організацій....»

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ПОНОМАРЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»

Д. Постанова Пленуму Верховного Суду від 1 листопада 1996 року № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя»

19. Відповідні витяги з частини восьмої цієї постанови передбачають таке:

«З урахуванням конституційного положення (ст. 124 Конституції, судам підвідомчі всі спори про захист прав і свобод громадян. Суд не вправі відмовити особі в прийнятті позовної заяви чи скарги лише з тієї підстави, що її вимоги можуть бути розглянуті в передбаченому законом досудовому порядку.

Статтею 55 Конституції кожній людині гарантовано право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових осіб і службових осіб, ... суд не повинен відмовляти особі в прийнятті чи розгляді скарги з підстав, передбачених законом, який це право обмежує....»

Е. Постанова Пленуму Верховного Суду від 25 грудня 1996 року № 13 «Про практику застосування судами земельного законодавства» (втратила чинність 16 квітня 2004 року)

20. Відповідні витяги з частини другої цієї постанови передбачають таке:

«... судам підвідомчі, зокрема, справи за заявами:

...

– про захист і поновлення порушених прав власників земельних ділянок і землекористувачів, усунення перешкод у використанні земельних ділянок...»

ПРАВО

I. ЩОДО ПРИЙНЯТНОСТІ

21. Заявник скаржився, що його незаконно позбавили права доступу до суду щодо його скарги, поданої до національних судів у 2001 році. Він посилався на пункт 1 статті 6 Конвенції, який у відповідній частині передбачає таке:

«Кожен має право на справедливий... розгляд його справи... судом,, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру...»

22. Далі заявник скаржився за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції на порушення його права на мирне володіння своїм майном, стверджуючи, що державні органи влади постійно відмовлялись усунути перешкоди для його доступу до земельної ділянки, на якій розташовано його будинок. Також він стверджував, що органи місцевої влади не дотримались відповідної встановленої процедури, коли передавали третій особі частину земельної ділянки, яка належала його родичам. Таким чином, заявник стверджував, що він мав гарантоване

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ПОНОМАРЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»

статтею 1 Першого протоколу право власності на ту частину земельної ділянки. Ця стаття передбачає таке:

«Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів».

А. Попередні заперечення Уряду

23. Уряд зазначав, що заява була подана з пропуском шестимісячного строку, визначеного пунктом 1 статті 35 Конвенції, та, крім того, стосується подій, які мали місце до набуття чинності Конвенцією для України. Зокрема, Уряд зазначив, що скарга, подана заявником у 2001 році, фактично становила звернення про відновлення першого провадження, оскільки стосувалась фактів, які вже було розглянуто районним судом 18 квітня 1991 року та Херсонським обласним судом 29 травня 2001 року. Вказані судові ухвали було винесено до 11 вересня 1997 року, тобто до набуття чинності Конвенцією для України, та більш ніж за шість місяців до подачі скарги до Суду.

24. Заявник не погодився, наполягаючи, що судові ухвали, винесені у 1991 році, не визначали остаточне вирішення його справи, оскільки суди не розглядали його скаргу по суті. Більше того, національні суди, відхиливши його скаргу у 2001 році, не визнали її аналогічною скаргі від 1991 року. Заявник також зазначив, що його скарга за статтею 1 Першого протоколу стосувалась триваючого порушення його майнових прав.

25. Спочатку Суд зазначає, що ухвала Херсонського обласного суду від 29 травня 1991 року, що була предметом попередньої скарги заявника (№ 44543/98), визнаної Судом неприйнятною 14 вересня 1999 року, знаходиться поза межами цієї заяви. Залишається визначити, чи була справа заявника остаточно вирішена у 1991 році.

26. Суд зазначає, що заявник ініціював судові провадження щодо його майнових прав у 1991 та 2001 роках. Проте жодна його скарга не була розглянута по суті. Більше того, незважаючи на те, що ці скарги мали в більшій частині спільні передумови, вимоги заявника були різними. Так, у 1991 році заявник просив суди зобов'язати міську раду надати йому земельну ділянку, в той час як в 2001 році він просив надати йому право використовувати проїзд через земельну ділянку свого сусіда та побудувати новий прохід до земельної ділянки, на якій розташовано його будинок. Суд також зазначає, що національні суди не визначили

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ПОНОМАРЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»

скаргу заявника від 2001 року як таку, що була вже вирішена судовим рішенням, що набрало законної сили, та не відхилив її з таких підстав (див. пп. 13, 14 та 17 вище). За таких обставин Суд не знаходить підстав, щоб погодитись з Урядом, що справа заявника була остаточно вирішена у 1991 році і що його скарга від 2001 року фактично є спробою відновити перше провадження.

Б. Щодо прийнятності скарг заявника за статтею 1 Першого протоколу

27. Суд нагадує, що його юрисдикція не розповсюджується на заяву про втручання, яке мало місце до ратифікації державою-відповідачем Конвенції, навіть якщо відмова усунути втручання має місце вже після ратифікації (див. рішення у справі *Blecic v. Croatia*, заява № 59532/00, п. 79). Це правило не застосовується у справах, які стосуються триваючої ситуації, для вирішення якої відсутні національні засоби захисту (див., наприклад, рішення у справі *Loizidou v. Turkey*, від 18 грудня 1996 року, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-VI, пп. 46-47).

28. У цій справі заявник скаржився на стверджуване порушення його майнових прав та відсутність можливості захистити ці права в судовому порядку. Його зауваження щодо статті 1 Першого протоколу складаються з двох аргументів. Перший стосується неможливості використовувати земельну ділянку, яку забрали у його родичів у 1975 році. Другий стосується стверджуваної відмови органів місцевої влади надати йому офіційний сервітут на земельну ділянку його сусіда, спеціальний під'їзд та вхід до його будинку, а також земельну ділянку, на якій він розташований. За твердженнями заявника така ситуація є триваючим порушенням його права на вільний доступ та користування своїм будинком.

29. Щодо першого аргументу Суд зазначає, що він стосується відібрання земельної ділянки, що мало місце у 1975 році. Це була однозначно нетриваюча дія, яка не створила триваючої в часі ситуації (див. рішення у справі *Papuk Trgovina d.d. v. Croatia*, п. 44, від 6 жовтня 2005 року, заява № 2708/03).

30. Щодо другого аргументу Суд зазначає, що стверджувані перешкоди у доступі заявника до своєї власності були результатом передачі частини земельної ділянки, яку його сім'я мала право використовувати, третій особі у 1975 році та будівництва сусіднього будинку у 1976 році.

31. Проте наслідки минулих подій – такі як стверджувані перешкоди у доступі до власності – не створюють триваючу ситуацію, на яку поширюється юрисдикція Суду в часі. Небажання органів місцевої влади задовольнити вимогу заявника щодо покращення під'їзду та входу до його будинку, які існували до 1975 року (див. пп. 8 та 12), було

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ПОНОМАРЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»

пов'язано з рішенням міської ради від 10 грудня 1975 року про передачу земельної ділянки третій стороні. Відокремлення останньої події від її наслідків прирівнювалось би до надання ретроактивної сили Конвенції, що суперечило б загальним принципам міжнародного права (див. *mutatis mutandis*, рішення у справі *Papuk Trgovina d.d. v. Croatia*, п. 45, від 6 жовтня 2005 року, заява № 2708/03). Відповідно наступна безрезультатність засобів захисту, до використання яких вдався заявник у 2001 році з метою усунення того втручання, не надає підстав для поширення на цю подію юрисдикції Суду в часі.

32. Таким чином, Суд встановлює, що скарги заявника за статтею 1 Першого протоколу не відносяться до триваючої ситуації, а стосуються подій, які мали місце у 1975-1976 роках, тобто до набрання чинності та Першим протоколом для України (11 вересня 1997 року). За таких підстав Суд відхиляє цю частину заяви як таку, що несумісна *ratione temporis* з положеннями Конвенції відповідно до пп. 3 та 4 статті 35 Конвенції.

В. Щодо прийнятності скарг заявника за п. 1 статті 6 Конвенції

33. Суд зазначає, що заявник подав окрему скаргу за п. 1 статті 6 Конвенції щодо стверджуваної відсутності доступу до національних судів у 2001 році. Провадження, щодо якого скаржиться заявник, відбувалось після набрання чинності Конвенцією для України. За таких обставин Суд не може відхилити цю скаргу на підставі відсутності юрисдикції в часі (див. ухвалу у справі *Malhous v. The Czech Republic*, заява № 33071/96, ЄСПЛ 2000-XII, ухвалу у справі *Kerimov v. Azerbaijan*, від 28 вересня 2006 року, заява № 151/03).

34. Суд вважає, що скарга заявника щодо відсутності доступу до судів порушує питання факту та права за Конвенцією 995_004, вирішення яких вимагає розгляду по суті. Суд не знаходить підстав для визнання її неприйнятною.

II. ЩОДО СУТІ

35. Щодо суті скарги заявника за п. 1 статті 6 Конвенції Уряд зазначив, що, звертаючись в 2001 році до суду, заявник оскаржував законність рішення Голопристанської міської ради від 10 грудня 1975 року та вимагав повернення земельної ділянки, яку забрали у його родичів у 1975 році. Уряд стверджував, що відповідно до національного законодавства суди не мали юрисдикції розглядати його скаргу, оскільки він не був власником земельної ділянки, на якій розташовувався його будинок.

36. Суд повторює, що відповідно до його прецедентної практики п. 1 статті 6 передбачає «право на суд», яке включає не тільки право

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ПОНОМАРЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»

ініціювати провадження, але також і право домогтися «вирішення» спору судом (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі *Multiplex v. Croatia*, заява № 58112/00, від 10 липня 2003 року, п. 45). Для того, щоб це право було ефективним, особа повинна мати чітко визначену та дієву можливість оскаржити подію, яка становить втручання у його чи її права (див. рішення у справі *Bellet v. France*, від 4 грудня 1995 року, п. 36).

37. Суд зазначає, що у своїх поданнях до національних судів заявник скаржився на втручання у його право доступу до належних йому будинку та земельної ділянки. Він стверджував, що втручання мало триваючий характер та що органи місцевої влади незаконно відмовились вирішити цю проблему. Незважаючи на те, що заявник стверджував про незаконність рішення Голопристанської міської ради від 10 грудня 1975 року, він не просив суд його скасувати. Заявник просив суд вжити практичних заходів для вирішення проблеми щодо доступу до його власності. Суди вирішили, що вони не мають юрисдикції розглядати його скаргу.

38. Суд зазначає, що визначати, зокрема, у світлі національного законодавства, чи мали суди юрисдикцію вирішувати скаргу заявника, не є його завданням. Однак він зазначає, що ні судові рішення, винесені у справі, ні зауваження Уряду не містять посилення на національні закони, чинні на той момент, які б передбачали виключення таких скарг з-під юрисдикції судів. Більше того, Суд зазначає, що відповідно до тлумачення, наданого Конституційним та Верховним Судами, відповідне національне законодавство та процесуальні норми мають бути такими, що не обмежують прав громадян у прямому доступі до судів, якщо його/її скарга стосується стверджуваних порушень або бездіяльності загальнодержавних або місцевих органів влади (див. пп. 17-20). У будь-якому випадку Суд вирішує, що йому не було надано прийняттого виправдання відмові прийняти скаргу заявника на національному рівні.

39. На думку Суду, така ситуація прирівнюється до відмови у правосудді, що позбавляє самої суті права заявника на доступ до суду, гарантованого п. 1 статті 6 Конвенції. Відповідно у цій справі було порушення цього положення.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

40. Стаття 41 Конвенції проголошує:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ПОНОМАРЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»

А. Шкода

41. Заявник вимагав 30 000 доларів США як компенсацію матеріальної шкоди та 100 000 доларів США на відшкодування моральної шкоди.

42. Уряд стверджував, що вимоги заявника надмірні та необґрунтовані.

43. Суд не вбачає жодного причинного зв'язку між визнаним порушенням п. 1 статті 6 Конвенції і стверджуваною матеріальною шкодою. Таким чином, Суд не знаходить підстав присуджувати компенсацію матеріальної шкоди.

44. Щодо компенсації моральної шкоди Суд вважає, що констатація порушення п. 1 статті 6 Конвенції за цих обставин сама по собі становить справедливую сатисфакцію (див. рішення у справі *Meznaric v. Croatia*, від 15 липня 2005 року, заява № 71615/01, п. 44).

В. Судові витрати

45. Щодо цього заявник не надав жодних вимог, відповідно Суд нічого не присуджує.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* скаргу за п. 1 статті 6 Конвенції прийнятною, а решту скарг неприйнятними;

2. *Вирішує*, що було порушено п. 1 статті 6 Конвенції;

3. *Вирішує*, що констатація порушення сама по собі становить справедливую сатисфакцію моральної шкоди, якої зазнав заявник;

4. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Вчинено англійською мовою і повідомлено в письмовій формі 14 червня 2007 року згідно з пунктами 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія ВЕСТЕРДІК
(*C.Westerdiek*)
Секретар

Пеер ЛОРЕНЦЕН
(*P.Lorenzen*)
Голова